Приймак Людмила Миколаївна
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ НА ШЛЯХУ ОТРИМАННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасний етап розвитку української освіти характеризується активним упровадженням інклюзивного навчання, спрямованого на реалізацію права кожної дитини на якісну освіту та повноцінну участь у шкільному житті. Особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами (ООП), які під впливом різних бар'єрів можуть зазнавати труднощів у навчанні та соціалізації [1]. Це має проявлятися у створенні цілісного комплексу навчання, який повною мірою гарантує ту якість освіти, яку отримують усі нормотипові діти. Також важливим викликом є інтеграція дітей з ООП у соціум.

Воєнні події в Україні поглибили вже наявні освітні проблеми, створивши додаткові виклики як для дітей, так і для педагогів, батьків і всієї системи підтримки.

Проблемі інклюзивної освіти та соціалізації дітей із ООП присвячено численні дослідження українських учених: В. Андрущенко, М. Антонюк, О. Бабак, Л. Байда, І. Бех, В. Бондар, В. Дяченко, В. Єфименко, С. Федоренко, Л. Прохоренко, Л. Дрожик, І. Щербак, К. Бродецька, а також зарубіжних науковців:. M. Ainscow та L. Florian

Зокрема В. Андрущенко досліджує умови ефективного впровадження інклюзії та підкреслює необхідність активного залучення дітей до навчального та соціального процесу, що забезпечує рівність можливостей та розвиток соціальних компетенцій; М. Антонюк наголошує на створенні соціально-педагогічних умов, таких як диференційоване навчання та індивідуалізовані освітні маршрути, що сприяють успішній адаптації дітей у колективі; Л. Байда розглядає соціалізацію дітей як формування позитивного мікроклімату класу та партнерських взаємин між учнями з різними потребами; В. Бондар наголошує на важливості комплексного підходу педагогів з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня; В. Єфименко акцентує на формуванні навичок міжособистісної взаємодії та адаптації до колективних норм; С. Федоренко виділяє роль активного включення дітей у колектив для розвитку самостійності, впевненості та почуття власної цінності.

Науковці визначають дітей з ООП як тих, хто через порушення фізичного, психічного, інтелектуального чи мовленнєвого розвитку або через несприятливі соціально-психологічні чинники потребує спеціальних умов навчання та супроводу [2]. Наразі інклюзивна освіта є одним із ключових елементів забезпечення рівних можливостей та подолання будь-яких форм дискримінації в освітньому середовищі.

Нам імпонує думка О. Волошиної, яка підкреслює, що соціальний розвиток дитини з ООП є настільки ж важливим, як і її академічні досягнення, адже саме середовище однолітків формує здатність до взаємодії та самостійності [5]. Погоджумося з тим, що соціальна ізоляція може не лише гальмувати розвиток, а й поглиблювати емоційні та поведінкові труднощі учня. До того ж діти з ООП можуть багато чого навчитися від інших – від емоційної сфери до академічних навичок.

Варто зазначити, що діти з ООП у сьогоднішніх реаліях можуть стикатися з низкою бар'єрів:

– організаційно-правові: нестача ресурсів, спеціалістів, технічних засобів;

– психолого-педагогічні: недостатня підготовленість педагогів до роботи в інклюзивному середовищі;

– архітектурні: фізична недоступність навчальних приміщень;

– комунікативні й когнітивні: порушення мовлення, сенсорної обробки, уваги [3].

Воєнні умови суттєво загострили проблеми: часті зміни місця проживання, руйнування інфраструктури, дистанційні формати навчання, психологічні травми та невизначеність. Багато учнів опиняються у нових колективах без попереднього супроводу, що ускладнює адаптацію [4].

Вважаємо за необхідне детальніше зупинитися на бар'єрах соціалізації. Соціальна взаємодія є важливим чинником формування особистості. Проте діти з ООП можуть переживати:

– труднощі у спілкуванні з однолітками;

– прояви булінгу;

– емоційну нестабільність;

– знижене відчуття власної цінності [5].

Неприємною тенденцією є той факт, що у воєнний час соціальні бар'єри посилюються, адже діти можуть мати досвід втрати дому, зміни школи, пережитих травматичних подій. Це зумовлює потребу в посиленій психологічній та соціально-педагогічній підтримці.

Ми поділяємо думку А. Колупаєвої про те, що ефективне інклюзивне навчання можливе лише за умов мультидисциплінарної співпраці педагогів, асистента вчителя, психолога та батьків [2].

До пріоритетних стратегій належать:

– адаптація та модифікація освітніх програм;

– застосування принципів універсального дизайну навчання (UDL);

– створення доступного фізичного й комунікативного середовища;

– проведення корекційно-розвиткової роботи;

– формування толерантності й запобігання булінгу у шкільному колективі;

– психологічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб та тих, хто постраждав від війни [7].

Не слід забувати, що роль асистента вчителя у процесі соціалізації є надзвичайно важливою, адже саме він допомагає дитині включитися в навчальну діяльність, налагоджувати співпрацю з однолітками, формувати позитивне мислення та соціальні зв'язки.

Ми вважаємо, що подолання бар'єрів для дітей з ООП потребує змін не лише на рівні конкретного учня, а й у всій системі освіти. Важливо формувати позитивне ставлення шкільного колективу до інакшості, забезпечувати доступність навчального середовища, стимулювати готовність педагогів впроваджувати інноваційні методи підтримки. Головне, щоб нормотипові діти розуміли: наявність ООП у дитини – це не вирок, вони теж мають право на повноцінну освіту та інтеграцію в соціум.

В умовах війни ці завдання потребують ще більшої згуртованості та пошуку гнучких рішень, здатних гарантувати безперервність навчання й соціалізації кожної дитини. Саме тому інклюзія сьогодні – це не лише освітня технологія, а й прояв гуманності, солідарності та відповідальності суспільства за майбутнє України.

Ми переконані, що бар'єри, з якими стикаються діти з ООП, є не лише індивідуальною проблемою, а й системним викликом для закладів освіти. Успішна інклюзія потребує продуманої організації освітнього процесу, фахового супроводу та підтримки з боку колективу. Навіть в умовах війни школа повинна залишатися простором безпеки, прийняття й можливостей. Саме створення сприятливого середовища забезпечує повноцінний розвиток і соціальну інтеграцію дітей з ООП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Данілавічюте Е.А. Інклюзивне освітнє середовище: умови та перспективи розвитку. Київ, 2020.

2.Колупаєва А. Інклюзивна освіта: навчально-методичний посібник. Київ: Крок за кроком, 2019.

3.Мушкевич М. Психолого-педагогічні аспекти навчання дітей з особливими освітніми потребами. Кам'янець-Подільський, 2018.

4.МОН України. Організація інклюзивного навчання в умовах воєнного стану: рекомендації. Київ, 2023.

5.Волошина О. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в умовах НУШ. Київ, 2021.

6.Назарова Н.В. Інклюзивне навчання: сучасні підходи. Харків, 2017.

7.Тарасенко О.М. Психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни. Львів, 2023.